

Lena Gonäs och Jan Ch Karlsson

Vårt första nummer 2012 inleds med en artikel av Michael Allvin, Christin Mellner, Fredrik Movitz och Gunnar Aronsson med titeln "Den utbredda flexibiliteten: Ett försök att beräkna förekomsten av lågreglerade arbetsvillkor". Termen flexibilitet har den olyckliga egenskapen att den kan stå för nästan vad som helst, vilket författarna också kritiskt diskuterar. I det här sammanhanget prövar de emellertid en metod för att kartlägga graden av reglering av olika delar av arbetsvillkoren – och det är vad som avses med flexibilitet. Det handlar här inte om hela "flexibilitetsstrategier" – arbetsgivarstrategier för att uppnå en för dem fördelaktig flexibilitet – utan om konkreta åtgärder i arbetsorganisationer. Utgångspunkten är en distinktion mellan starka och svaga situationer. De förra innebär en kraftig styrning i form av regler, medan de senare avser en avsaknad av sådan styrning. Det handlar inte om en absolut distinktion utan snarare om att man kan se processer av relationer mellan dem, såsom en avreglering respektive återreglering av arbetsvillkor. Flexibilitet innebär således avreglering av dessa villkor.

Mot denna bakgrund har författarna formulerat ett instrument med mått på reglering i olika avseenden som har att göra med i vilken mån den arbetande själv bestämmer över dem. Det gäller arbetstidens förläggning; arbetsplatsen, det vill säga var arbetet utförs; genomförande, som avser de arbetandes inflytande i och över arbetet; och samarbete, vilket syftar på den utsträckning i vilken den arbetande själv kan välja samarbetspartners. Undersökningen är kvantitativ, varvid varje dimension dikotomiserats till reglerad respektive icke-reglerad. Därefter har ett index konstruerats, i vilket det sammantagna antalet reglerade eller icke-reglerade dimensioner framgår.

Resultaten visar att en majoritet anställda har jobb som är reglerade i fråga om samtliga dimensioner utom genomförande. Samtidigt är mindre än en sjundedel av jobben reglerade medan nästan hälften är lågt reglerade eller inte reglerade alls. Det finns också en systematisk spridning mellan sektorer och mellan nivåer av anställda. Flexibilitet, om det tolkas på det här sättet, är en vida spridd företeelse i form av arbetsvillkor. Däremot är flexibla jobb sällsynta.

Vi talar gärna om arbetsmarknaden som funnes det en enda, homogen arbetsmarknad. Det mesta tyder emellertid på att vi borde tala om arbetsmarknaderna för att indikera att där råder väldigt olika villkor. Den så kallade duala arbetsmarknadsteorin urskiljer åtminstone två delar: en kärna med relativt goda villkor för de anställda och en periferi med sämre villkor. I sin artikel "Effekter på hälsa och anställningsbarhet av geografiskt och karriärmässigt perifer ställning" anknyter Staffan Marklund, Erik Berntson och Caroline Stjernström till denna teori. De är ute efter att studera hur en anställds ställning på arbetsmarknaden

påverkar hälsa och självuppskattad anställningsbarhet. Detta är dock endast det ena syftet. Det andra är att undersöka i vilken mån även den region i vilken den anställde bor influerar samma förhållanden. Hälsa mättes med en fråga hur den svarande bedömer sitt allmänna hälsotillstånd, anställningsbarheten genom ett index av frågor om respondentens bedömning av sina möjligheter att få ett annat jobb. Regioner följde en skala från storstäder till glesbygd.

Det är värt att notera hur urvalet för denna kvantitativa studie ser ut, eftersom det kan tänkas påverka resultatet i förhållande till annan forskning inom det här området. Det handlar om yrkesarbetande anställda mellan 25 och 50 år, det vill säga att arbetslösa, unga och äldre inte ingår i undersökningen.

I motsats till många andra studier av liknande frågor fann forskarna inga signifikanta regionala skillnader i vare sig hälsa eller anställningsbarhet. Däremot framträder arbetsmarknadspositionen som en variabel med starkt inflytande. Anställda i perifera delar av arbetsmarknaderna rapporterar betydligt sämre hälsa och anställningsbarhet än de som finns i kärnan. Författarna lyfter ett varningens finger för att region kunde ha spelat en större roll i undersökningen om även de nu utslutna kategorierna arbetslösa, unga och äldre hade ingått i den. Detta förminskar dock inte vikten av att den duala arbetsmarknadens uppdelning av anställda i kärna och periferi har stor betydelse för såväl hälsa som anställningsbarhet.

När Jan Ekberg skrev sin artikel "Invandrare på arbetsmarknaden i Sverige under den globala krisen" syftade han på den kris som bröt ut i slutet av 2008. Men kriserna duggar tätt. När artikeln skrevs var det fortfarande möjligt att säga så här: "Både Internationella valutafonden och den svenska regeringen förutspår en snabb återhämtning och tillväxt av svensk ekonomi under de närmaste åren och därmed stigande efterfrågan på arbetskraft." Innan den hann publiceras kom nästa kris. Det problem han diskuterar förefaller emellertid kvarstå, nämligen det empiriska mönster som innebär att infödda svenskar och invandrare från Europa drabbas i lägre grad av krisen än invandrare födda utom Europa. De senares sysselsättningsgrad har fallit mer och deras arbetslöshetstal har stigit mer än för de andra grupperna. Den stora klyftan i relation till arbetsmarknaderna går inte mellan invandrare och infödda svenskar utan mellan de två invandrargrupperna. Artikeln innehåller också en utmärkt påminnelse om hur invandringens mönster förändrats sedan 1960- och 1970-talen, då det i betydligt högre grad handlade om arbetskraftsinvandring än vad fallet har varit sedan dess.

Vad kommer det sig då att klyftan numera går där den går och inte mellan infödda svenskar och invandrare i allmänhet? Ekberg diskuterar ett antal möjliga skäl, av vilka han avfärdar det att lågkonjunkturen speciellt drabbat tillverkningsindustrin. Det har den i och för sig, men i motsats till vad som var fallet för trettio och fyrtio år sedan är invandrare inte längre koncentrerade till denna

sektor. De två viktigaste förklaringarna har i stället med demografi respektive segregering att göra: ökningen av andelen invandrare födda utom Europa var mycket större än andelen födda inom Europa och de förra blir utsatta för hårdare diskriminering än de senare vid lågkonjunktur. En större andel invandrare födda utom Europa har blivit av med sina jobb än de andra grupperna – det vill säga de har i högre grad gått från sysselsättning till arbetslöshet.

I vår debattartikel ”Facklig framtid handlar om förnyelse och förändring” diskuterar Lars-Olof Pettersson, konsult idag men tidigare verksam inom flera fackliga organisationer och i regeringskansliet, de fackliga organisationernas framtida roll. Petterssons tes är att det horisontella – således det mer klassbaserade – samarbetet mellan fackliga organisationer kommer att få en minskad betydelse. I stället argumenterar han för att det måste ske ett ökat vertikalt samarbete där bransch eller sektor lägger grunden för samarbete mellan organisationer. Här ser Pettersson samarbetet mellan LO och Socialdemokraterna som ett hinder för LO:s och dess förbunds möjligheter att utveckla ett sådant samarbete. Han menar dessutom att dessa gruppers behov och intresse av omställning och kompetensutveckling bör kunna ge de fackliga organisationerna tillfälle att utveckla en ny roll. Det är rollen som försäkringsbolag som genom komplement i kollektivavtal eller som en del av det fackliga medlemskapet kan erbjuda bättre inkomst-, omställnings- och kompetensförsäkringar. Då bör enligt Pettersson arbetslöshetsförsäkringen övergå i en obligatorisk försäkring, och administrationen av densamma skötas av staten. Allt detta ska naturligtvis ses inom ramen för den utveckling som sker idag med sjunkande facklig organisationsgrad och minskat fackligt inflytande. Genom den höga organisationsgraden har de fackliga organisationerna i Norden ett samhällsansvar som kommer att behöva kanaliseras i nya former menar Pettersson. Här är det viktigt att de fackliga organisationerna finner en ny roll som samtalspartner och samordnare mellan olika grupper. Detta menar Pettersson är inte möjligt så länge en av de stora centralorganisationerna har ett nära samarbete med ett speciellt politiskt parti.

Vi vill med den här artikeln öppna för en diskussion kring de fackliga organisationernas framtida roll i en värld med snabba förändringar som medför nya krav på hur både individuella och kollektiva behov ska tillgodoses.